

Kıbrıs Dergisi | Journal of Cyprus

Sayı/Issue:13 (Aralık / December 2023), 1-19

**Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib
Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri**

*An Intellectual Gouranic Poet and Commentator on The Island of Cyprus: Necmi Sagip
Bodamyalızade and His Work Called Manzum Kuran*

Halil DENİZ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı
Dr., Ministry of National Education
Ankara, Türkiye

adakusu@hotmail.com

<https://ror.org/00jga9g46>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04 Aralık / December 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Aralık / December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Cite as: Deniz, Halil. "Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri". *Kıbrıs* 13 (Aralık 2023), 1-19.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Halil DENİZ**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Kıbrıs Adasında Bir Münevver, Kur'ân Şâiri ve Müfessiri: Necmi Sâgib Bodamyalızade ve Manzum Kur'ân İsimli Eseri

Öz

Kıbrıs'ın güneybatısında bulunan Baf'ta 1897 yılında doğan Bodamyalızade Necmi Sâgib, Kıbrıslı bir Kur'ân müfessiri ve Kur'ân şairidir. İngiltere'de eğitim gören ilk Kıbrıslı Türk vasfı taşıyan müellif, bir yandan “Müslümanların vekili” sıfatıyla adada bulunan Türklerin haklarının savunucu olmuş bir yandan da kalemi ile mücadelesini vermiş edip, mütefekkir, âlim ve şâir bir şahsiyettir. Kıbrıs Adası'nın 1878'de İngilizlerin eline geçmesiyle Türklerin kaybettiği haklarını yeniden elde etmeleri için çalışmış, Rumların Enosis emellerine karşı Türkleri bilinçlendirmeye gayret etmiş bir mücahittir. Zamanın önemli devlet adamları ve sanatkârlarına gönderdiği mektuplarla hem Türklerin haklarını müdafaa etmiş hem de Müslümanlığı ve Türk Kültürünü dünyaya tanıtmaya gayret etmiş bir hareket ve mücadele insanıdır.

Yazdığı “Manzum Kur'ân” ile Kur'ân'ın mucizevî yönünü ve içinde barındırdığı yüksek hakikatleri şiirsel bir dille yazıya dökmüş bir düşünce adamıdır. Manzum Kur'ân, 1925 yılında ilk olarak “The Gouran Versfied” adıyla İngilizce basılmış, 1952 yılında da Türkçe olarak neşredilmiştir. Kitap, Kur'ân'ın tümünü ihtiva etmemektedir. İki cilt halinde 1959 yılında basılan kitap mükerrer kısımlar çıkarıldığında 25 kısımdan oluşmaktadır. Mushaf sırasına göre son on sûrenin de dahil olduğu kitapta Fâtiha Sûresi ve Âyetü'l-Kürsînin de manzum tercüme/tefsiri mevcuttur. İslâm'ın temel prensipleri ve yüksek hakikatlerini işleyen eser, insanlığa İslâm'ı doğru şekilde ulaştırmak gayretindedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerim, Bodamyalızade Necmi Sâgib, Manzum Kur'ân, Kıbrıs, İslâm.

An Intellectual Gouranic Poet and Commentator on The Island of Cyprus: Necmi Sagib Bodamyalızade and His Work Called Manzum Kuran

Abstract

Bodamyalızade Necmi Sâgib, born in 1897 in Baf southwest of Cyprus, is a Cypriot Quran commentator and Quran poet. The author, who was the first Turkish Cypriot to be educated in England, was a thinker, scholar and poet who, on the one hand, defended the rights of the Turks on the island as the “representative of the Muslims” and fought with his pen. He was a mujahid who worked for the Turks to regain their lost rights when the island of Cyprus was taken over by the British in 1878, and tried to raise the awareness of the Turks against the Enosis ambitions of the Greeks. He is a man of movement and struggle who both defended the rights of the Turks and tried to introduce Islam and Turkish Culture to the world with the letters he sent to the important statesmen and artists of the time.

He is a thinker who has written down the miraculous aspect of the Quran and the sublime truths it contains in a poetic language with the “Quran in Verse” he wrote. The Verse Quran was first published in English under the name “The Gouran Versfied” in 1925, and was published in Turkish in 1952. The book does not contain the entire Quran. The book, published in two volumes in 1959, consists of 25 parts when duplicate parts are excluded. In the book, which also includes the last ten surahs in the order of the Mushaf, there is also a verse translation/interpretation of the Fatiha Surah and Ayete'l-Kursi. The work, which deals with the basic principles and high truths of Islam, strives to convey Islam to humanity in the correct way.

Keywords: Holy Quran, Bodamyalızade Necmi Sâgib, Quran in Verse, Cyprus, Islam.

Giriş

Kıbrıs adasında Kur'ân tercümesi ve tefsiri üzerinde yapılan nadide ve özgün çalışmalardan biri hiç şüphesiz adanın güneybatısında bulunan Baf'ta doğan Bodamyalızade Necmi Sağıp Efendi'ye ait "Manzum Kur'ân" adlı eserdir. Bu eserin ilk Türkçe baskısı Bozkurt Basımevi tarafından, Shakespeare Mektebi yayını olarak 1952 yılında tab' edilmiştir. Müellif esasında 1925 yılında "The Gouran Versified" adıyla bu çalışmanın ilk versiyonu sayılacak adımı İngilizce olarak yayınladığı eser ile atmıştır. Batı dünyasına Kur'ân-ı Kerim'i tanıtmak amacıyla manzum olarak İngilizce meâl/tefsir yazdıktan yıllar sonra, bu seferde Türkçe olarak aynı çalışmayı yapma gereği hissetmiştir. Kendisi Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona kadar tefsir etmemiştir. İslâm'ın ruhunu yansıtan temel ilkeleri, şiirsel bir dille, seçtiği bazı sûre ve âyetler vasıtasıyla okuyucuya aktarmak gayretindedir. Onu bu çalışmayı yapmaya sevkeden temel âminin adada bu alanda gördüğü ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Adanın 1878 yılında İngiliz idaresine geçmesiyle birlikte yeni oluşan düzenin canlı şahidi olarak Bodamyalızade, Müslüman kimliğinin kaybolmasından kaygı duymuş bir münevverdir. Bastırılmış olduğu "Manzum Kur'ân" eserinin kapağında Kıbrıs'ta bulunan Türkler için kendisini "Müslümanlar Vekili" olarak takdim ederken kullandığı "Müslüman" ifadesinden rahatsız olanlara karşı kullandığı şu ifadeler Ateşin'in tespiti ile köklerine olan derin bağlılığının mühim bir tezahürüdür:

"İngiltere devlet ricâline (adamlarına) gönderdiğim telgraf ve tahriratta (yazışmalarda) Kıbrıs Türklerini "Müslüman" diye tavsif ettiğim (vasıflandırdığım) tenkit ediliyor. Hakikat şudur ki hükümet bütün evrak, tahrirat, gazete, kitap ve kanunnamelerinde, velhasıl her resmî yazıda ve bahiste, Kıbrıs Türkleri için daima "Muslim" tabirini kullanmıştır. Bunun hiçbir istisnâsı yoktur. Burada biz hepimiz de bizi idâre ve himâye eden ve muhafazası altında yaşadığımız bu hükümete karşı hürmet, itaat ve sadakata mecburuz ve biz de bu hükümet ricâline gönderdiğimiz tahriratta, hükümetin kendilerinin kullandıkları tabirleri kullanmak mecburiyetindeyiz.

1878'de Kıbrıs İngiltere idaresine girmezden önce Türk idaresi altında bulunduğu bütün devrelerde, Kıbrıs ahali "Müslim" ve "Gayrimüslim" diye ikiye ayrılmıştı. 1878'de Kıbrıs İngiltere'ye devr-i teslim edildiği zaman, İngiltere hükümeti bu tabiri aynen ibka (sürekli kılmış) ve bu zamana kadar muhafaza etmiştir. Binaenaleyh bu tabir bize, "Kıbrıs"ı fetih ve üç yüz yedi sene idare eden şanlı ecdadımızdan yadigârdır. Bu tabir tâ onların devrinden kalmadır. Bütün tarih, bütün Kıbrıs kanunnameleri, resmî kitaplar, resmî gazeteler ve resmî tahrirat (yazışmalar), üç yüz senelik eski kayıtlar bu hususta sözümün doğru olduğunu ispat ederler..."¹

Mezkûr eserinin giriş bölümünde "Her Türk ve Müslüman Kur'ân'ı Anlamalıdır" başlığı altında kullandığı şu ifadeler de ilhamını Kur'ân'dan alan bir neslin zaruretine olan inancının açık bir ifadesidir:

"...İşte bunun içindir ki her hakîkî Müslümanın kendi lisanı, milliyeti ve öz nesli ne olursa olsun, her şeyden evvel, Tanrı Kelâmı olan Kur'ân'ı bilmesi, anlaması ve emirlerini yerine

¹ Ateşin, Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 313.

getirmeğe çalışması lâzımdır. Her hakîkî Müslümanın bunları başkalarına, bahusus kendi erkek ve kız çocuklarına öğretmeğe gayret etmesi lazımdır.”²

Manzum Kur’ân çalışmasını tebrik için kendisine gönderilen takdir ve teşekkür mektuplarını ve yine çalışmasını takdir eden zamanın önemli yazarlarının yazılarını eserinin giriş bölümünde neşreden Bodamyalızade, Yeni İstanbul Gazetesi’ne şu beyânâtları vermiştir:

“Temel mesele, memlekette asrî ana ve ilk mektepler bulunmasıdır. Benim mektebimde yüz kadar talebe var. Kırk kişilik bir koro tertip edebildim. Fakat bütün ada çocuklarının aynı şekilde yetiştirilmeleri icap eder. Kur’ân’ı Türkçe olarak öğretmek lazımdır. Cemaate hizmet ancak böyle kabildir.”³

Kur’ân’ın bilinmesi, anlaşılması ve hitabına cevap verilmesi lazım geldiğine inanan Bodamyalızade, tabiri caizse Kur’ân Şâiri vasfını hak edecek bir eser kaleme almıştır. Biz de bu çalışmamızda Bodamyalızade Necmi Sâgib Efendi’yi ve kaleme almış olduğu Manzum Kur’ân adlı eserini tanıtmaya gayretinde olacağız.

1. Necmi Sâgib Bodamyalızade Kimdir?

Asıl adı Mahmut Aziz olup 1 Kasım 1897’de Baf’ta doğdu. Kendisi, gökyüzünün en yüksek yıldızı anlamına gelen Necmi Sagıp adını seçerken, halk ona sakalı, giyimi ve kültüründen dolayı Filozof adını yakıştırmıştır.⁴ Babası, Bodamyalızade Kadı Ahmet Aziz Efendi, annesi ise Lütfiye Hanım’dır. Çocukluğu Baf’ta geçti. 1911-1915 yılları arasında 4 yıl Lefkoşa’daki idadi’de eğitim gördü.⁵

İlk ve Orta öğrenimini Kıbrıs’ta yapan Necmi Sâgib, yüksek öğrenimini Oxford Üniversitesinde yaptı.⁶ Necmi Bey, üniversite eğitimi almak için Kıbrıs’tan Londra’ya giden ilk Kıbrıslı Türk’tür. İngiltere’de Oxford Üniversitesi’nde 1920-1921 yılları arasında “Special Research English and Literature” üzerine eğitim almıştır. Öğrencilik yıllarında Marksist-Leninist ideolojiden etkilenerek işçi sendikasında aktif görev almıştır. Fakat bu sendikada Galler bölgesindeki maden işçilerini destekleyen şiirler yazması nedeniyle İngiltere’de tutuklanarak eğitimini tamamlamadan 14 Ağustos 1921’de Kıbrıs’a gönderilmiştir.⁷

Kıbrıs’a döndükten sonra, önce poliste çalışan Necmi Sâgib, 1927-1932 yılları arasında, Lise Komisyonunun bir kararı ile, Lefkoşa’daki Lise bünyesinde kurulan Shakespeare Mektebinde, lise öğrencilerine, öğretmenlere ve memurlara resmi çalışma saatleri dışında İngilizce dersi verdi. 1927-1932 yılları arasında lise’de tam gün olarak, 1932-1935 yılları arasında da yeniden yarım gün olarak İngilizce öğretmenliği yaptı.⁸

² Bodamyalızade, Necmi Sagib, *Manzum Kur’ân*, Lefkoşa, 1959.

³ Bodamyalızade, *Manzum Kur’ân*, Ayrıca bkz. *Ayasofyada Selimiyede Türkçe Manzum Kur’ân*, Fikret Adil, Yeni İstanbul Gazetesi, 11 Haziran 1952 tarihli sayısı.

⁴ Nesim, Ali, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1987, s. 11.

⁵ An, Ahmet, *Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s. 450.

⁶ Ertuğ, Mehmet, Büyük Düşünür “FelezoF” Necmi Sâgib Bodamyalızade, Lefkoşa, 2011, s. 5

⁷ Özkul, Ali Efzal - Özsever, Mete, *Journal of History Culture and Art Research*, “Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Necmi Sâgib Bodamyalızade, Haziran, 2017, cilt. 6, sayı. 3, sayfa, 741.

⁸ An, Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler, s. 451.

Bu yıllardan itibaren Kıbrıs halkı arasında “felesof” takma adıyla anılmağa başlar. Bu biraz da onun “ilginç” yaşantısından dolayıdır. 1940’lı yıllarda Mahmut N. Aziz ismini bırakarak Necmi Sâgib Bodamyalızade olarak imza atmağa başlar.

Birlikte yaşadığı toplumun siyâsî, sosyal, kültürel ve dînî haklarıyla yakından ilgilenen Bodamyalızâde, yanı sıra “Müslümanlar Vekili” sıfatıyla, müftülük meselesinde, Türk İşleri Komisyonunun tavsiyelerine rağmen bir müftü seçtirmek hususunda hükümetin hiçbir hareket göstermemesi üzerine 13 Temmuz 1950 tarihli telgraflarıyla İngiltere Kralı ve Başbakanına protesto yazıları yazarak hükümetlerinin tutumunu kınar. Bu protestoyu gazetesinde yayınlamak suretiyle bir vesile yapıp Mısırlızâde Necâti Bey Müftülükle ilgili görüşlerini dile getirir. En sonunda aynı yılın Eylül ayında İngiliz Sömürge Yönetimi Müftülük Makamını yeniden tesis etme kararı aldığını açıklar.⁹

Kıbrıs Türk Toplumunun haklı davasını duyurmak için İngiliz ve Amerikan makamlarına da sık sık protesto mektupları gönderir. Bu arada Kıbrıslı Türk aydınlar tarafından imzalanan bir bildiri ile de Necmi Sâgib Bodamyalızade “Kıbrıs Müslümanları Temsilcisi” ünvanını da taşımaya başlar. Bu ünvanla İngiliz makamlarına Kıbrıs Türkünün haklı davasını duyuran mektuplar yazar. Kurduğu Shakespeare isimli okulu genişleterek ana okulu da dahil olmak üzere her seviyede dersler vermeğe başlar. 1940’lı yıllarda pek çok Kıbrıslı Türk bu okulda eğitim görür. Bu okul, o dönemde ilkokul öğretmenleri için gerekli olan “Ordinary” ve “Distinction” imtihanlarına da hazırlıyordu. Necmi Sâgib bu okulu 1949’da ana okul kısmını da 1952 yılında kapadı.¹⁰

Kıbrıs Türk liderliğinin 1940’lı yılların başında, henüz oluşma sürecinde olup kurumlaşmadığı bir sırada, Bodamyalızade’nin “Müslümanlar Vekili” unvanıyla Rum toplumunun Enosis taleplerine karşı verdiği mücadele, o günlerin koşulları içinde olumlu yankılar yapmıştı. Aslında Bodamyalızâde daha 1919’da “The Near East” dergisine gönderdiği mektuplarda, bazı Rum ileri gelenlerinin “Kıbrıs Yunandır, Yunanistan’a verilmelidir” şeklindeki görüşlerini eleştirmiş ve Kıbrıs Müslümanlarının buna asla izin vermeyeceklerini vurgulamış, daha sonraları söz konusu dergide çıkan yazılarının ayrı basımlarını da yaparak hem ilgililere hem de öğrencilere göndermiştir.¹¹

Görülüyor ki Bodamyalızade, Kıbrıs Türklerinin hemen hemen örgütsüz, var olduğu şüpheli ve sessiz olduğu bir dönemde ve genç yaşında Kıbrıslı Türklerin sorunlarına sahip çıkarak o zamanın koşullarına göre savunmasını başarılı bir biçimde yapmıştır.¹²

Necmi Sâgib hiç evlenmedi. Bu yüzden yalnız bir yaşamı vardı. Paraya pula hiç değer vermediğinden üstelik babadan kalma malı mülkü de bitirdiğinden son yıllarını maddi sıkıntılar içerisinde geçirdi. Bu nedenle ucuz otellerde, pansiyonlarda kalmıştır. Nitekim Aralık 1963 olaylarının arifesinde Lidra sokağının Türk kesimine yakın bölümündeki “Olimpos” adlı bir otelde ikamet etmekteydi. Burasını ucuz olduğu için seçmiş olmalıydı.¹³

⁹ Ateşin, Kıbrıs’ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 315.

¹⁰ Ertuğ, Büyük Düşünür “Felezof” Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 5.

¹¹ An, Kıbrıs’ın Yetiştirdiği Değerler, s. 454; Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 111

¹² Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 115.

¹³ Ertuğ, Büyük Düşünür “Felezof” Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 40-41; Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 111.

Necmi Bey, müzmin bir bekar olarak bakıcısı kalmamış muhtaç bir vaziyette 1963 yılı yazında bir sabah, mesken tuttuğu Olimpos Otelinde, esrarengiz ve dramatik bir şekilde ölü olarak bulundu. Birleşmiş Milletler tarafından cenazesi Türk kesimine getirilince, daha sonra Kıbrıs Türk İslâm Cemiyeti kurucusu ve başkanı olacak Demircioğlu Hüseyin Ziya ona sahip çıkmış ve gasil ve tekfîn (yıkama ve kefenleme) işlemini tamamlayıp kendisini ebedî istirahatgâhına tevdi etmiştir.¹⁴

Kıbrıs Türk eğitim tarihinin bir dönemine damgasını vuran Necmi Bey'in ölüm tarihi ve yeri gibi, defnedildiği yer de kesin olarak belli değildir. Bodamyalızade'nin ölümünden sonra, kitap ve eşyaları evkâf dairesinin bahçesine getirilmiştir. Ancak ne yazık ki bu kadar değerli işler yapan bir eğitimcinin kitap ve eşyaların şanslı olanları orada bulunanlar tarafından alınarak günümüze ulaşması sağlanmış geriye kalanlar ise Evkâf Dairesinin bahçesinde bulunan fırında yakılarak imha edilmiştir.¹⁵

Bodamyalızade ile ilgili yaptığımız çalışmada bizi şüphesiz çok etkileyen hususlardan bir tanesi de kendisinin vefatından iki yıl önce, 1962 yılının Mart ayında, halen Mevlevî Tekkesinde teşhir edilen, Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşanın surlara ilk tırmanıp şehit olan bayraktarının türbesine vakıf hediyesi olarak verdiği eşsiz değere sahip Kur'ân-ı Kerim'i, Rumların bombaladığı Bayraktar Burcu üzerindeki caminin harabeleri arasında bularak Türk makamlarına teslim etmesi olayıdır.¹⁶

Bodamyalızade'nin yazdığı eserleri listeleyen Ahmet An, ciltli kitapları da içine dahil ederek tespit ettiği toplam 19 eserin ismini okuyucu ile paylaşmıştır.¹⁷ Hayatı boyunca birçok eser kaleme alan Bodamyalızade, Te'lif ve çeviri türünde birçok eser kaleme aldığı gibi, farklı amaçlarla çok sayıda mektup yazmıştır. En önemli ve meşhur eseri hiç şüphesiz "Manzum Kur'ân" adlı meâl/tefsiridir. İngilizlerin Kıbrıs adasını işgalinin 50. Yıldönümünü kutlamak için yayımlanan "Sacred Trumped" adlı eseri de dikkate şayan eserlerden bir tanesidir. Yedi sayfadan oluşan "Great Britain and the Moslems" isimli küçük hacimli eseri de bir başka yapıtıdır.¹⁸

Yaptığı çevirilerle Türk edebiyatını İngiliz edebiyatına tanıtmayı amaçlayan Necmi Sâgib, edebiyatımızın önde gelen bazı eserlerini İngilizceye çevirdi. Faruk Nâfiz Çamlıbel'in "Çoban Çeşmesi"ni aynen ve nazmen İngilizceye çevirdikten sonra; Namık Kemâl'in Hürriyet Kasidesini nazım sanatının bütün şartlarına riayet ederek İngilizceye çevirmesi dünya ölçüsünde muharrirlerin takdir ve tebriklerini kazandı.¹⁹ Arapçadan İngilizceye yaptığı Kur'ân çevirisi ünlü edebiyatçı, "George Bernard Shaw" tarafından takdir gördü. Dönemin ünlü devlet adamları ve edebiyatçılarına hem İslâm'ı tanıtmak hem de Kıbrısta yaşayan Müslümanların haklarını savunmak için mektuplar gönderdi. Mehmet Ertuğ bu yönüne vurgu yapmak için Bodamyalızade hakkında telif ettiği eserinde, çeşitli gazetelere gönderdiği yazıları dışında, zamanın devlet adamı ve meşhurlarına yazdığı mektupları da bir araya getirmiş, kitabın kapağında bu büyük düşünce ve mücadele insanını "Mektupların adamı" olarak takdim etmiştir. Bunlar arasında ABD başkanı Franklin Roosevelt, ABD başkanı Henry Truman, İngiltere Başbakanı Mr. C.R. Attlee, Türkiye Başbakanı İsmet

¹⁴ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 317.

¹⁵ Özkul-Özsever, Journal of History Culture and Art Research, s. 743.

¹⁶ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 317.

¹⁷ An, Ahmet, *Kıbrıs'ta Basılmış Türkçe Kitaplar Listesi*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997. s. 6-7, 18.

¹⁸ Ertuğ, a.g.e.

¹⁹ An, Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler, s. 454-455.

İnönü'ye gönderdiği mektupların yanında Times dergisine gönderdiği mektup en dikkat çekicileri arasında sayılabilir.²⁰

2. Manzum Kur'ân

Bodamyalızade'nin Türkçe Manzum Kur'ân isimli değerli eserinin ilk kısmını 1952 yılında yayınladığını ama manzum Kur'ân ile ilgili ilk çalışmasını 1925 yılında İngilizce olarak "The Gouran Versfied" adıyla yaptığını belirtmiştik. Bu yönüyle Bodamyalızade Kur'ân'ı manzum olarak İngilizceye, tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk defa çeviren kişidir. Bunun ayrı basımı 17 Ocak 1927 tarihini taşır ve sadece iki sayfadır. 1949 yılında da çevirilerinin tümünü FREEDOM OF RELİGİON, The Gouran Versfied adı ile yayınlamıştır. Aynı yıllarda Kur'ân'ın Türkçe manzum çevirisini de yapan filozof, önce kısım kısım İstiklâl gazetesinde yayımladığı eserini 1959 yılında kitap haline sokmuştur.²¹

Kendisi Arapça'dan İngilizceye çeviri yapmak suretiyle yayınladığı İngilizce eserini bu sefer de Türkçe'ye çevirerek "Manzum Kur'ân" adıyla bastırmıştır. Yani şu an elimizde bulunan Türkçe Manzum Kur'ân esasında mezkûr eserin, İngilizceden Türkçeye yapılmış bir çevirisidir. Nitekim eserinin bazı yerlerinde Türkçeye çevrilen orijinal İngilizce metinlerin de yer aldığını görüyoruz.

İkinci basımı 1959 yılında yapılan "Manzum Kur'ân"'ın ikinci cildi de aynı yıl basılmıştır. Halkın Sesi Matbaasında, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun mâlî katkılarıyla basılan eserin²² kapağında şunlar yazılıdır:

"Necmi Sâgib Bodamyalızade'nin Kur'ân Tercüme ve Tefsiri olan "MANZUM KUR'ÂN" isimli kitabının, yeni tâb'ı Maarif Müdürünün kontrolü altında yapılması şartıyla, ilkokulların din derslerinde yardımcı kitap olarak okutulması, 2 Eylül Çarşamba günü toplantısında, Türk Maarif Encümeni tarafından tasvip edilmiştir."²³

Resmî kurumlar, eserin sahip olduğu didaktik dil, ruha huzur veren edebî güzellik ve üslubundaki sadeliğin hakkını teslim ederek o tarihlerde ilkokullarda okutulması kararı aldılarsa da, bize göre bu doğru ama eksik bir karardır. "Manzum Kur'ân"'ın, eğitim kademelerinin tüm aşamalarında okutulması kararının verilmesi, ve sadece Kıbrıslı Müslüman Türklerin değil, tüm İslâm âleminin bir değeri olan ama hayatta iken değeri hakkıyla anlaşılammış bir âlimin bu kıymetli eserinin devlet eliyle bastırılması ve tanıtımının hakkıyla yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim müellifin bizzat kendisi bu eseri kaleme almasının gayesini 4 Haziran 1946 baskısının önsözünde şu şekilde açıklamıştır:

"...Dünya tarihinin bu kritik kavşağında, Allahım'a ve bütün insanlığa karşı görevimi yerine getirmek kasdıyla, bu mukaddes âyetleri tekrar yayınlıyorum. Dünyada kalıcı bir sulh ve ferahın, adaletin ve medeniyetin tesisi için tek esas olmak üzere bütün hükümetlere, milletlere ve halklara bunları tekrar takdim ederim."²⁴

²⁰ Ertuğ, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sâgib Bodamyalızade, s. 44.

²¹ Nesim, Batmayan Eğitim Güneşlerimiz, s. 115.

²² Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 316.

²³ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. II.

²⁴ Ateşin, Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı, s. 314-315.

İki cilt halinde basılan eser, maalesef Kur'ân-ı Kerim'in tamamının tercüme/tefsiri değildir. Seçili bazı sûre ve âyetlerin tefsiri ile iktifâ eden müellifin esasında tüm Kur'ân'ı tefsir etmeyi amaçladığını²⁵ öğreniyoruz ki ilim dünyası için bir kayıp olarak kabul edeceğimiz bir üzüntüyle belirtmemiz gerekiyor ki bu amaç gerçekleşmemiştir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, bu esere klasik yöntemlerle yazılmış bir tefsir kitabı olarak bakmamak gerekir. Bununla kastımız, bu kitap, rivâyet veya dirayet metodunun uygulandığı, sistemli tefsir usûlü yöntemleriyle yazılmış hacimli bir tefsir eseri değildir. Bilâkis "Manzum Kur'ân"¹, mezkûr metot ve yöntemleri zımnen barındıran, neredeyse her cümlesi Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerine veya Müslümanların ikinci kaynağı olan sünnete atıf içeren özlü edebî bir meâl/tefsir çalışması olarak değerlendirmek daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. O günün şartlarında yapılmış böylesine kıymetli bir çalışmayı, hele ki tefsir amacıyla yazılmış böyle bir eseri tefsir ilminde kendine has bir yaklaşım olarak değerlendirmek ilmi vicdan açısından daha mâkul olur kanaatindeyiz. Biz de bu esere tefsir eseri niteliği kazandıran unsurlardan sayılan metot ve yöntemleri ve Kur'ân ve sünnete zımnen yapılan atıfları da yer yer mercek altına alarak bu çağdaş tefsirin yöntemini yakından tanımaya çalışacağız.

İlk ciltte önsöz ve giriş bölümleri dışında, mükerrer kısımları saymazsak müellifin Kur'ân-ı Kerim'den tercüme/tefsir yaptığı 18 bölüm mevcuttur. Bu bölümlerin bir kısmında bir sûreyi bütün olarak ele aldığı gibi, bazı sûrelerden seçtiği âyetlere de bölüm açtığını görmekteyiz. İlk ciltte ele alınan sûre ve âyetleri, yazarının kitabında takip ettiği sıralamayı dikkate alarak şu şekilde listelemek mümkündür.

1. Ciltte tercüme/tefsir edilen

A- Sûreler:

- Fâtihâ Sûresi
- Kadr Sûresi
- İhlas Sûresi
- İkra' (Alak) Sûresi
- Duhâ Sûresi
- Nasr Sûresi
- Asr Sûresi
- Tebbet Sûresi

B- Müstakil Âyetler:

- Bakara Sûresi, 25. Âyet
- Bakara Sûresi, 1-5. Âyetler
- Bakara Sûresi, 21-22. Âyetler
- Bakara Sûresi, 23-24. Âyetler
- Bakara Sûresi, 255. Âyet
- Bakara Sûresi, 256. Âyet
- Yâsîn Sûresi, 1-12. Âyetler

²⁵ Ertuğ, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sagib Bodamyalızade, s. 166.

- Mü'minûn Sûresi, 1-11. Âyetler
- Bakara Sûresi, 28-29. Âyetler

İkinci ciltte ağırlıklı olarak müstakil sûreler işlenmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in son on sûresi ile birlikte toplam 15 bölüm bu ciltte işlenmektedir. Liste şu şekildedir:

2. Ciltte tercüme/tefsir edilen

A- Sûreler:

- Fatıha Sûresi
- İkra' (Alak Sûresi)
- Kevser Sûresi
- İhlas Sûresi
- Nasr Sûresi
- Tebbet Sûresi
- Felak Sûresi
- Nas Sûresi
- Kâfirûn Sûresi
- Kureyş Sûresi
- Mâûn Sûresi
- Fil Sûresi

B- Müstakil Âyetler:

- Bakara Sûresi, 185. Âyet
- Bakara Sûresi, 21-22. Âyet
- Mü'minûn Sûresi, 1-11. Âyetler

Dikkat edilirse ilk ciltte bulunan yedi bölüm ikinci ciltte tekrar edilmiştir. Bu durumda ikinci ciltte sadece 8 yeni bölüm mevcuttur.

3. Manzum Kur'ân'ın İhtiva ettiği Konular ve Takip Edilen Yöntem

Giriş bölümünde Kur'ân- Kerim için:

“Allah'ın Sözü:
Nur, sıhhat ve saadetin,
Ümit, sevgi ve barışın hiç sönmiyen kaynağıdır

Allah'ın Kelâmı
Adalet ve hürriyetin
Müsâvât ve uhuvvetin
Hiç yıkılmayan temelidir.

Kur'ân'ı okuyunuz

Kur'ân'ı anlayınız
Kur'ân'ı seviniz;
Kur'ân sizi yükseltecek,
Kur'ân sizi kurtaracaktır.”²⁶

İfadelerini kullanan Bodamyalızade, yukarıdaki mısralarda kullandığı kavramlar çerçevesinde tercüme/tefsir yapmaktadır. Bunun yanında iman esaslarına da sık sık vurgu yapan müellif bu esaslar çerçevesinde İslam davasını insanlara aktarma gayretindedir. İbadetlerin önemine, Kur'ân'ın belirlediği helal ve haram sınırlarına da vurgu yapan müellifin eserinden birkaç örnek vererek okuyucunun bu değerli eserin içeriği ve yöntemi hakkında fikir sahibi olmasına katkı sağlamaya çalışacağız.

Necmi Bey, tefsir bölümlerinin büyük kısmına besmele ile başlar. Besmeleyi tercüme ve tefsir yöntemi, manzum olarak yaptığı çalışmanın bir numûnesi olarak kabul edilebilir. Birçok meâlde, “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla”, veya “Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla” şeklinde karşılaştığımız “Bismillahirrahmânirrahîm” iberesinin manzum tefsiri şu şekilde ifade edilmiştir:

“İyilikler Yapan, Nimetler veren, merhametli ve her şeye kadir olan Allah'ın adı ile.”²⁷ Allah'ın “Rahmân” ve “Rahîm” isimlerinden bu mânâların tesbit edilmesi, Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsirine de örnek olarak kabul edilebilir.

İlk olarak “iyilikler yapan” ifadesini inceleyecek olursak; kök olarak r-h-m harflerinden türeyen ve kısaca Allah'ın merhametli olmasını ifade eden “Rahmân” ve “Rahîm” in neticesi olan iyiliğe karşılık olabilecek حسنة (h-s-n) ve فضل (f-d-l) kavramlarının Kur'ân-ı Kerim'de muvafık bir mânâ ile kullanıldığını görmekteyiz. Misal olarak : حسنة ifadesi için, Nisâ sûresi 79. Âyeti kerime'de şöyle buyrulur:

“... ما صابك من حسنة فمن الله...” “Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır...”

Bu yaklaşım, açık şekilde, müellifin, Kur'ân'a muvafık olarak her iyiliğin Allah'tan geldiğini ve Allah'tan gelen her türlü iyiliği, Allah'ın rahmet sıfatının bir tezahürü olarak değerlendirdiğini ortaya koyar.

فضل kavramının Kur'ân'daki mânâlarını incelediğimizde benzer şekilde sahip olunan her türlü nimet Allah'ın fazlı olduğu gibi, Allah'ın bizi cehennem azabından koruması da rabbimizin fazlıdır. “... فلما راه مستقرا عنده قال هذا من فضل ربي...” “... (Süleyman) onu (melikenin tahtını) yanına yerleşmiş olarak görünce : Bu , dedi, ...Rabbimin lütfundandır.”²⁸

“... ووقئهم عذاب الجحيم. فضلا من ربك...” “...Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır). (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir)...”²⁹

Yine Allah'ın nimetler vermesine işaret eden âyetlerden bir tanesi şöyledir:

²⁶ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 1.

²⁷ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 1, 2, 6, c. 2, s. 1, 2, 10.

²⁸ Neml, 27/40;

²⁹ Duhan, 44/56-57.

“وان تعدوانعمة الله لاتحصوها ان الله لغفور رحيم” “Allah”ın verdiği nimetleri saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”³⁰ Bu âyette Allah’ın, verdiği nimetleri hatırlattıktan sonra “رحيم” ism-i şerif’ini zikretmesi Bodamyalızade’nin kullandığı ifadelerin derinliğine ve Kur’ân’a olan vukûfuna da güzel bir örnektir.

Besmelenin Allah’ın Kâdir olmasına işaret etmesi, Fâtiha sûresi’nin ilk âyetinde Allah’ın alemlerin Rabbi olması ve din (kıyâmet) gününün sahibi olması bağlamı ile ilgilidir. Bunun yanında doğrudan Allah lafzının böyle bir mânâ barındırması da bazı müfessirlerce zikredilen bir görüştür.³¹

Şunu da ifade etmek gerekir ki Bodamyalızade’nin her tercüme/tefsir bölümüne besmele ile başlaması, Resûlullah (s.a.v)’den nakledilen, Müslümanın her hayırlı işe besmele ile yani Allah’ın adıyla başlaması tavsiyesine³² icabet olabileceği gibi, bu ifadelerin Kur’ân davasının özeti olduğuna inanması ile de ilgili olabilir.

Müellif, tercüme/tefsirine Bakara sûresi 25. Âyeti ile başlar. İlgili âyet meâlen şöyledir: “İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe: Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu, derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedi kalıcılarıdır.”³³

Bu âyet ile ilgili iki sayfa tutan manzum meâl/tefsirin ilk kısmı şu şekildedir:

“Müjdele, ey Peygamberim müjdele,
İslâmiyete candan imân edenleri;
Kur’ân’ın nurunda yorulmadan yürüyenleri;
Günah, cinayet ve fenalıktan
Metanetle geri duranları;
Ahlak ve fazilet kurallarına uyarak
İyi ve faydalı işler yapanları;
Saf, temiz ve akman kalanları;
İnsanların yükselmesi, İnsanların mutlu olması için çalışanları;
Müjdele,
İki yüzlülükten, yalancılıktan,
Haksızlık ve adaletsizlikten kaçınanları;
Müjdele.

³⁰ Nahl, 16/18.

³¹ Et-Taberi, Ebu Ca’fer Muhammed bin Cerir, Câmiu’l-Beyân an Te’vili’l-Kur’ân, Mektebetu İbni Teymiyye, Kahire, trhsz, c. I, s. 122-123; İbni Kesir, İmâduddîn Ebu’l-Fidâ İsmâil, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Âzîm, Mektebetu evlâdu’ş-Şeyh li’t-Turâs, Cîze, trhsz, c. I, s. 192-194.

³² İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, Sünen, Dâru İhyâi’l-Kutubi’l-Arabiyye, yrsz, trsz, 1894 no’lu hadis, c. I, s. 610; Taberânî, Ebu’l- Kâsım, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb eş-Şâmî, el-Mu’cemu’l-Kebîr, (thk, Sa’d b. Abdillâh el-Humeyd/ Hâlid b. Abdirrahmâb el-Cureysi) yrsz, 2006/1427, 141 no’lu hadis, c. 19, s. 72.

³³ Mealler için Türkiye Diyanet Vakfı Yayını olan Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı mealinden yararlanılmıştır. Bkz, Komisyon, Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

Yukarıda bulunan ifadelerin yazarı, Kur’ân’ın, hayat kitabı olduğu gerçeğini hatırlatarak, sadece okumak ve hatim indirmek için indirilmediğini ahlak ve fazilete, hak ve adalete çağırıldığını haykırmaktadır. Bu yönüyle Milli Şairimiz merhum Mehmet Akif Ersoy’un şu yakarışı iki Kur’ân şairinin fikir birliğine çok güzel bir örnek olarak karşımızda durmaktadır:

“Lafzı anlaşılıyor yalnız, anlaşılan Kur’ân’ın:
Çünkü hiçbirimiz üzerinde durmuyor mânânın:
Ya açar nazm-ı celilin bakarız yaprağına;
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur’ân, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!”³⁴

Öte yandan, Kıbrıslı Kur’ân Şairi’nin yukarıdaki tefsir ifadeleri, günümüz tefsir hareketlerinden edebi-ictimâî tefsir metodunu benimsemiş bir müfessirin yöntemine de paralellik arz etmektedir diyebiliriz. Zirâ ictimâî-edebî tefsir, Kur’ân’ın belağatını, i’câzını ve mânâlarını ortaya koymak, İslam milletinin müşkillerine ve bütün milletlerin sıkıntılılarına devâ olabilecek esaslara Kur’ân ile çözüm bulmak, Kur’ân-ı Kerim insanı muhatap aldığı için onun Allah ile olan ilişkilerinin yanında, ferdi ve sosyal ilişkilerine dair bilgiler vermek, prensib ve hükümler tesbit etmek gayretindedir.³⁵

Nitekim, bu değerli eserin kapağında Kur’ân’ın sahip olduğu erişilemez İ’câz vasfına binâen, bu derin mânâların temsil edilmek istendiği şu ifadelerle vurgulanmaktadır:

“Tanrı Kelâmı olan Kur’ân-ı Kerim’in aslındaki emsalsiz fesahat ve belâğatı, en yüksek ve enderin mânâları ihtiva eder.”

Kur’ân’ın İ’câz³⁶ yönü öyle anlaşılıyor ki müellif için ilham kaynağı olmuş ve bunun neticesinde Kur’ân’ın bu benzersiz vasfının şanına layık bir şekilde manzum olarak bir tefsir/meâl çalışması ortaya konmuştur. Kur’ân’ın İ’câz yönü, Resûlullâh’a Kur’ân ilk indirilmeye başlandığı andan itibaren muhataplarının dikkatini çekmiş, inananlar için de imânın en büyük delili olmuştur. Kur’ân’ın Allah kelâmı olduğunu kabullenemeyenlere karşı ise bizzat Kur’ân-ı Kerim’in Kendisi müteaddid yerde bu i’câz yönüne vurgu yapmak suretiyle benzerini getirmeleri hususunda hasımlarına meydan okumuştur.³⁷

³⁴ Ersoy, Mehmet Akif, *Şafahat*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 339.

³⁵ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara, 2009, s. 777; Özdeş, Talip-Bilgiz, Musa, *Tefsir 2*, Bilay Yayınları, Ankara, 2020, s. 15.

³⁶ “Sözlükte, gücü yetmemek, yapamamak anlamındaki acz kökünden türetilen i’câz kelimesi, “âciz bırakmak” demektir. Terim olarak genellikle, Kur’ân’ın sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhtevâ zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi diye tanımlanır.” Bkz. Yavuz, Yusuf Şevki, *‘İ’câzu’l-Kur’ân*”, Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, c. 21, s. 403.

³⁷ “Yoksa, “onu (Kur’ân’ı) kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki : Eğer doğru iseniz Allah’tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın dasiz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.” Hûd, 11/13; “Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki : Eğer sizler doğru iseniz Allah’tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin.” Yûnus, 10/38; “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah’tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın.” Bakara, 2/23; “Yahut “Onu kendisi uydurdu!” mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler.”

Bu sebeplerden ötürü olacaktır ki merhum Bodamyalızade, eserinin ilk cildinde Bakara sûresi 23. Âyetini de konu edinmiş ve ilgili âyet başlığı altında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kur'ân'ın tanrı Kelâmı olduğundan şüphe ediyorsanız
Bütün dostlarınızı ve arkadaşlarınızı çağırınız,
ALLAH'dan başka taptığınız mabutların
Yardım ve ilhamını yalvarınız,
Hep bir arada bir birinize yardım ederek
Bu Kur'ân gibi tek bir sûre yazmaya çalışınız,
Söz, tesir, kuvvet ve mânâda
Bu Kur'ân'ın bir benzerini yaratmayı deneyiniz.

Fakat, emin olunuz ki bu Kur'ân gibi bir kitap
Yaratmağa muktedir değilsiniz ve asla olamayacaksınız.”³⁸

Aynı satırların devamında ilkimizi çeken başka bir husus da şudur ki, Yukarıda da naklettiğimiz gibi Allah'a ve bütün insanlığa karşı görevini yerine getirmek maksadıyla, dünya barışı, huzur, adalet ve medeniyetin tesisi için bütün milletlere ve hükümetlere bu satırları takdim ettiğini belirten Bodamyalızade, çok açık bir şekilde, İngilizler de dahil olmak üzere herkesi İslam'a davet etmektedir. Bizzat kendisine ait şu ifadeler dediklerimizin ispatı sadedindedir:

“Ebedî cezâ ve azaptan kurtulmak için
Bu Kur'ân'ın bir Tanrı Sözü olduğunu kabul ediniz,
Bu kitabı her zaman rehber tutunuz.

...Ey büyük milletler, ey yüksek ve mesut insanlar,
Her şeyi size veren ve verecek olan BENİM,
Yalnız BANA itaat etmelisiniz.

...Ey milletler, ey insanlar, mağrur olmayınız,
Benim nuruma geliniz ve ebediyen parlayınız.”³⁹

Bu büyük şair ve ilim adamı için şöyle bir tesbit yapmanın, bir hakkın teslimi olduğu kanaatindeyiz. Gerek açtığı Shakespeare okulu gerekse yazdığı çeşitli mektup ve yazılarından yola çıkarak kendisini derin bir İngiliz hayranı olarak tavsif etmek kanaatimizce tam yerine oturmayan bir nitelemedir. Kendisi, Osmanlı'nın yıkıldığı ve İngilizlerin sadece Kıbrıs adasında değil neredeyse tüm dünya üzerinde hakimiyet kurduğu bir dönemde bölgede yaşayan Türklerin kendi varlıklarını ve kimliklerini korumalarının tek yolunun, bölgenin yeni yöneticileriyle iyi geçinmek olduğunu görüyor olmalıdır. Bu noktada İngilizlerin ve diğer sömürge devletlerinin sahip olduklarını iddia

Tür, 52/33,34; “De ki : Andolsun, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getirmezler.” İsrâ, 17/88.

³⁸ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 10.

³⁹ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 11.

ettikleri, özgürlük, düşünce hürriyeti, ifade özgürlüğü ve demokrasi gibi evrensel değerler çerçevesinde en büyük sermayesi olan kalemini kullanarak İslâmi kimlik mücadelesi vermiştir. Bu ifâdelerimizin en büyük şahidi de elimizde bulunan “Manzum Kur’ân” adlı eserdir. Bu eserini, zamanın İngiliz Kralına, Başbakanına, ABD başkanına gönderdiği halde içeriğinde İslâm’ın temel ilkeleriyle çelişecek bir söz veya yaklaşım bulmak mümkün değildir. Bodamyalızâde, Tevhid anlayışını en yüksek perdeden haykırdığı gibi, Hristiyanlığın temel inanç öğretisi olan teslis inancını da doğrudan reddeder. Teslisin bâtil olduğuna ve Allah Katında küfür olarak niteleneceğine işaret eder. Öyle ki bu mevzûya doğrudan işaret eden İhlas sûresini hem ilk ciltte hem de ikinci ciltte konu edinir. İlgili sûre meâlen şöyledir :

“De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur.” İhlâs, 112/1-4.

Necmi Sâgib, İhlas sûresinin tefsir/tercemesinde manzum olarak şu ifadeleri kullanır:

“...Allah birdir;
Allah bütün kâinâtın tek bir tanrısıdır,
Allah’tan başka Tanrı yoktur,
Allah’tan başka Tanrı olamaz.

Allah doğurulmuş değildir,
Allah’ın annesi yoktur;
Allah yaratılmış değildir,
Allah’ın babası yoktur;
Allah’ın ebeveyni yok,
Kardeşi, kız kardeşi yoktur.

Allah doğurmuş değildir,
Allah’ın çocuğu yok,
Allah’ın oğlu, kızı yoktur;
Allah’ın yardımcısı, eşi, şeriki yoktur. Allah’ın erkekliği, dişiliği yoktur.
Allah’ın hiçbir benzeri yoktur,
ALLAH’IN ŞAHSİYETİ her tasavvurun fevkindedir.

...Ey milletler, biliniz ki ALLAH birdir,
ALLAH ebedîdir, ezeldir,
ALLAH her şeyi bilir, her şeye kadirdir,
ALLAH daima sağdır ve daima sağ olacaktır.”⁴⁰

Müellifin İslâm konusundaki tavizsiz duruşuna eserin her satırı şahittir. Yalnızca şu ifadeler konuyu yeterince vuzûha kavuşturacak niteliktedir:

“Ey milletler, yalan dinleri bırakınız,
Parlak hakikat olan İslâmiyete geliniz,

⁴⁰ Bodamyalızade, *Manzum Kur’ân*, c. 1, s. 19,21; c. 2, s. 10,12.

Allah sizi affedecek. Allah sizi kurtaracaktır,
Allah'ın merhamet ve kudretine güveniniz.”⁴¹

“uzakta ve yakında
Doğu'da ve Batı'da,
Milyonlarca insanlar,
Milletler ve cemaatler,
Doğru Dine girerek
Aslı ALLAH'tan gelen
İslâmlık içinde
Birleşeceklerdir.”⁴²

İslâm davasının yılmaz müdâfii olan büyük mütefekkir, İslâm'ın yeryüzünün bütün sorunlarına yegâne çözüm olduğuna tüm benliğiyle inanmış bir İslâm kahramanıdır. O, Nasr sûresi tefsirinde şu veciz ifadeleri kullanır:

“İslâmlık akışının
Önüne çıkan engeller
Onun kuvvetini artıracak,
İslâmlık her sınırı aşacak,
Dünyanın her yerine yayılacaktır.
Bütün dünya
İslâmlık suyunu içecek,
Bütün dünya
İslâmlığın nurunu görecek
Bütün Dünya
Barış ve eşitliğe kavuşacaktır.”⁴³

Bu noktada hemen belirtmeliyiz ki, yukarıda aktardığımız son ifadeler, esasında Kur'ân'ın, Allah'ın nurunu mutlaka tamamlayacağına dair olan gelecek ile ilgili müjdesine bir atıftır.⁴⁴ Şu da var ki Bodamyalızade, İslâm'ın neden eninde sonunda yeryüzüne hâkim olacağını da çok iyi bilen bir alimdir. Çünkü hem selîm akıl İslâm'ı işaret eder, hem de insanlığın vicdanı İslâm'ın hakkını teslim eder. Kâfirün sûresi tefsirinde şu ifadeler kullanılır:

“İslâmlıkta:
Karanlık hiçbir şey yoktur;
İslâmlıkta:
Akla uygun olmıyan

⁴¹ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 18.

⁴² Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 36.

⁴³ Bodamyalızade, c. 1, s. 36; c. 2, s. 13-14.

⁴⁴ “İsterler ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürüversinler; ama inkarcılar hoşlanmasalar daallah nurunu muhakkak tamamlamayı istiyor.” Tevbe, 9/32; “Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.” Saff, 61/8;

Hiçbir şey yoktur.

İslâmlıkta:
Hiçbir haksızlık,
Hiçbir ahlaksızlık,
Hiçbir fenalık yoktur.

İslâmlık:
Her insanın hayatına,
Her insanın haklarına
Hürmet emreder.

İslâmlık:
Her öksüzü,
Her çocuğu,
Her kadını,
Her kızını,
Himâye etmenizi emreder.

İslâmlık:
Adalet ve merhamet,
Genel yardım,
Genel kardeşlik
Emreder...⁴⁵

Son olarak, esere çağdaş konulara temas etmesi yönüyle modern bir Kur'ân tefsiri niteliği kazandıran başka bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. Eserde okumaya, bilgi-cehalet zıtlığına, akla, bilime, çokça vurgu yapılır. Zamanın şartlarında bilimin Müslümanlar arasında yorumlanmasının yol açtığı düşünce krizleri göz önünde bulundurulduğunda, din-bilim, vahiy-akıl ilişkisini kendi perspektifinde harmanlamış bir kişilik olarak Bodamyalızade, bilimin, Allah tarafından yeryüzünde adaleti te'sis etme görevi tevdi' edilen mü'minlerin en güçlü silahı olması gerektiğine inanmaktadır. O bu yaklaşımıyla din ve bilimin birbirine zıt değil tam tersine birbirini destekleyen hakikatin iki ayrı yüzü olduğu düşüncesindedir. Özellikle, Oku! emriyle başlayan vahyin ilk sözlerini barındıran Alak sûresi'ni işlediği kısımda bu hakikatleri çok açık bir şekilde dile getirmektedir. Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti meâlen şöyledir:

“ Yaratın rabbinin adıyla oku! O insanı alaktan (asilip tutunan zigottan) yarattı. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir.” Alak, 96/1-5.

Alak sûresinin tefsirini özellikle ilk beş âyetin mesajı çerçevesinde yapan Necmi Bey, “Oku!” başlığı altında incelediği ilgili sûrenin manzum tefsirinde şunları söyler:

“ OKU,
Her şeyi öğretmeğe kadir olan

⁴⁵ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 27.

ALLAH'ın adı ile oku.
Bütün dünyaya neşret.
İnsanları yaratan,
Aklı, zekâ ve hisleri veren,
Kalemin kullanışlarını öğreten
TANRI'nın yardımı ile oku.

...ALLAH'ın en büyük lütfu öğrenmek iktidarındır,
Bütün ilimler ve fenler mukaddestir,
Hiçbir bilgiyi ihmal etme,
Hiçbir bilgiyi küçümseme.
Bütün servetler ve ünler geçicidir,
Bilim ve bilgiyi
Her nevi şöhrat ve servete tercih et.

...Bilgi en büyük kudrettir,
İnsan bilgi vasıtasıyla
Tabiat kuvvetlerine hâkim olabilir,
Düşmanlarını yenebilir,
Dünyanın her yerinde
İsteddiği şeyleri elde edebilir.
Her türlü ilerleme, yükselme ve başarı
Bilgi ve öğretime dayanır.”⁴⁶

İslâm'ın, emirlerinin ve yasaklarının ruhunu çok iyi kavramış, İslâm'ın değerlerini tam olarak özümsemiş bir ilim adamı vasfıyla karşımıza çıkan Bodamyalızade'nin bu muhteşem eseri için çok daha hacimli çalışma yapılabileceğine inanıyoruz. Biz eser ile ilgili genel bir çerçeve çizmeye çalıştık. Şüphesiz ki daha yazılacak çok şey var. Fakat biz yazacaklarımızın bir makaleye sığmayacak kadar geniş bir perspektifle incelenmeye değer olduğuna inandığımız için sözlerimizi burada noktalamak istiyoruz. Bundan sonrası için “Manzum Kur'ân”ın ve yazarı Necmi Sâgib Bodamyalızade'nin layık oldukları ilgiyi hakkıyla göreceklere şüphemiz yoktur.

Sonuç

Kıbrıs Adası'nda Kur'ân tercümesi ve tefsiri üzerinde yapılan en güzel çalışmalardan bir tanesi hiç şüphesiz, Necmi Sâgib Bodamyalızade'ye ait “Manzum Kur'ân” adlı eserdir. Esas ismi Mahmut Aziz olan ve 1897 yılında Baf'ta doğan Necmi Sâgib'in çocukluğu Baf'ta geçmiştir. 1911-1915 arasında Lefkoşa'da 4 yıl idâdî'de eğitim gördükten sonra yüksek öğrenimini tamamlamak için Oxford üniversitesi'ne kayıt yapmış, ancak çeşitli nedenlerle eğitimini tamamlayamadan Kıbrıs'a geri gönderilmiştir. Kıbrıs'a döndükten sonra öğretmenlik yapan ve açtığı Shakespeare okulu'nda idarecilik görevi üstlenen Bodamyalızade bu arada toplumun sıkıntıları ile ilgilenmiştir. Müslüman Türk toplumunun tek bir çatı altında örgütlenmediğini görünce, kendisini “Müslümanlar Vekili” olarak takdim etmiştir. Bu vasıfla adada bulunan Türklerin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik haklarını korumak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Müftülük Makâmının yeniden

⁴⁶ Bodamyalızade, *Manzum Kur'ân*, c. 1, s. 22-23; c. 2, s. 4-5.

tesisi için verdiği çaba meyvesini vermiş ve müftülük makâmı yeniden tesis edilmiştir. Öte yandan Rumların Enosis fikirlerine karşı da amansız bir mücadele vermiştir.

Öte yandan, ilmi faaliyetlerine devam eden Bodamyalızade, Te'lif ve çeviri türü eserler ortaya koymuş, dönemin meşhur siyasetçilerine ve ilim adamlarına mektuplar yazmıştır. Yaptığı çalışmalar ilgi çekmiş, kendisine devlet başkanları ve edebiyatçılardan takdir ve teşekkür mektupları gelmiştir.

Necmi Sâgib Bodamyalızâde'nin en dikkat çekici çalışmalarından bir tanesi de, kendi ifadesiyle, Tanrı kelâmı olan Kur'ân-ı Kerim'in aslındaki emsalsiz fesâhat ve belağati, en yüksek ve en derin mânâları temsil etmek üzere kaleme aldığı "Manzum Kur'ân" adlı eserdir.

İlk olarak Kur'ân-ı Kerim'in Arapça'dan İngilizceye manzum olarak çevrilmesiyle "The Gouran Versfied" adıyla 1925 yılında yayınlanan eser, çeşitli tarihlerde birkaç İngilizce baskıdan sonra 1952 yılında İngilizce aslının Türkçe'ye çevrilmesi ile yeniden basılmıştır. 1959 yılında ikinci kez basılan eserin ikinci cildi de aynı yıl basılmıştır. Eser, resmi makamlarca da ilgi görmüş ve dönemin Milli Eğitim Bakanlığı ilgili kitabın ilkokullarda yardımcı kitap olarak okutulması kararı almıştır.

Kur'ân'ı Kerim'in tamamını ihtivâ etmeyen bu eserde, Mushaf sırasına göre son on sûre dahil olmak üzere mükerrer kısımlar çıkarılınca toplam 23 müstakil sûre ve âyet bölümünün manzum olarak tercüme/tefsiri yapılmıştır.

İnsanlığa İslâm'ın güzellik ve yüceliklerini anlatmak için kaleme alınan bu kitapta, Kur'ân'ın Allah'ın Mucizevî Kelâmı olduğu, Allah'ın birliği çerçevesinde tevhid anlayışının detaylı açıklaması, Hz. Muhammed (s.a.v)'in hak peygamber oluşu, İslâm'ın inançla ilgili diğer temel prensipleri, ibadetlerin önemi, İslâm'ın emir ve yasaklarının temel gayesi, insanlığın İslâm'ın yüksek değerlerine olan ihtiyacı, adalet, hürriyet, eşitlik ve hak kavramlarının ancak İslâm içinde en doğru mânâyı bulacağı gibi hususlar, şiirsel ve veciz ifadelerle muhatapların aklına ve vicdanına takdim edilmektedir.

İslâmî hakikatlerin tavizsiz bir şekilde ortaya konduğu bu çalışmada müellif, Kur'ân'ın i'câz yönünü kendi edebî üslubuyla dile getirmiş, şiirsel bir dille Kur'ân'ın tercüme/tefsirini yapmaya gayret göstermiştir. Kısa öz ve anlaşılır ifadelerle Kur'ân'ın hayata ve insana bakışını ortaya koymuş, insanlığın karşılaştığı sorunların çözüm reçetesini de bu şekilde insanlığa sunmuştur.

Kaynakça

- Adil, Fikret, Ayasofyada Selimiyede Türkçe Manzum Kur'an, Yeni İstanbul Gazetesi.
- An, Ahmet, *Kıbrıs'ta Basılmış Türkçe Kitaplar Listesi*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- An, Ahmet, *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
- Ateşin, Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs'ta İslâmî Kimlik Dâvâsı*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- Bodamyalızade, Necmi Sâgib, *Manzum Kur'ân*, Lefkoşa, 1959.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara, 2009.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ertuğ, Mehmet, Büyük Düşünür "Felezof" Necmi Sâgib Bodamyalızade, Lefkoşa, 2011.
- Komasyon, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- Nesim, Ali, *Batmayan Eğitim Güneşlerimiz*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1987.
- Özdeş, Talip – Bilgiz, Musa, *Tefsir 2*, Bilay Yayınları, Ankara, 2020.
- ÖzkuL, Ali Efzal - Özsezer, Mete, *Journal of History Culture and Art Research*, "Kıbrıs Türk Eğitim Tarihinde Shakespeare Okulu ve Necmi Sâgib Bodamyalızade. Karabük üniversitesi.
- Taberânî, Ebu'l- Kâsım, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb eş-Şâmî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, yrsz, 2006/1427.
- Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân*, Mektebetu İbni Teymiyye, Kahire, trhsz.
- İbni Kesîr, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Âzîm*, Mektebetu evlâdu's-Şeyh li't-Turâs, Cîze, trhsz.
- İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen*, Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, yrsz, trsz.
- Yavuz, Yusuf Şevki, *"İ'câzu'l-Kur'ân"*, Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2000.